I. ÉVFOLYAM POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVOM 5. SZÁM

HID

SUBOTICA, 1934 SZEPTEMBER HÓ

A **„HÍD“** a jugoszláviai magyar fiatalok társadalmi és irodalmi folyóirata. — Megjelenik havonként egyszer. — Szerkeszti a szerkesztőbizottság, amelynek tagjai: **Lévay Endre** (Szuboticáról), **Tóth Bagi István** (Noviszádról), **Varnyú Tivadar** (Becskerekről), **Kovács Sz. Zoltán** (Beográdból), **Schwarczer Gyula** (Szentáról), **Pál Sándor** (Szomborból) és **Faragó Imre** (Sztáribecsejről).

Tartalom:

Kende Ferenc: Hová? Merre?
Nagy János: A falu: Muzsla
Meditátor: Krízis és átértékelés
Takács Zoltán: A gép, az ember és a válság
Bogárdi József: A háromnyelvű város
Kovács Sz. Zoltán: Gondolatok a képzőművészetről
Tóth Bagi István: Szenteleky Kornél és a fiatalok
Bencz Boldizsár: Vád (vers)
Börcsök Erzsébet: Gábor búcsúja

Figyelő:

Lévay Endre: A mi irodalmunk
S. Gy.: Beszámoló a „Híd“ szentai kiállításáról
Kókay Károly: Nyelvápolás

Előfizetési árak:

Egy évre . . 30 dinár Félévre . . . 16 dinár
Negyedévre . . 9 dinár

Egyes szám ára 3 dinár.

Hová? Merre?

A „Híd" számára írta: Kende Ferenc

Nagy és erősnek vélt gazdasági építmény világszerte összeomlóban . . . Öröknek hitt eszmék halálos vonaglásban . . . Új társadalmi rend vajúdásban . . . Javak termelésének és elosztásának új formái kialakulóban . . . Új eszmék, új erkölcsök, új hit tartja ütközetét mindennel, ami régi, a háború rémétől és a kialakuló új rend földalatti morajlásától kísérve. Gazdasági, társadalmi és erkölcsi válság, nagy átértéklés: ez korunk. Az eszmék zűrzavaros tobzódása, társadalmunk, gazdaságunk és politikai háborúskodás kis és nagy események káosza takarja a jövőt. Még nem lehet a maradandót a hangostól, az aranyat a salaktól megkülönböztetni. Világnézeti és erkölcsi talajt veszítettek száma még soha ekkora nem volt, mint napjainkban. Teljes a bomlás és a zűrzavar.

Merre forduljon, hová menjen ebben a történelmi pillanatban az ifjúság?

Feltettem a kérdést, de a választ nem én adom meg. Felelnek erre minden oldalról, kérdés nélkül is. A válaszadók között ott vannak a vallások egyházai, a törvényhozók és ott vannak az új világrend hirdetői Lenintől-Hitlerig. Minden nemzet ifjúsága között folyik a nagy vita és a vitából eredő szenvedélyes harc. Korunk minden ifjútól világos és határozott választ kér: hová tartozol? És választani kell. Erkölcsi kérdés és kötelesség valahová tartozni. A hová-csatlakozás kérdését, minden ifjú-embernél nagyon sok tényező együttese dönti el. Nevelés, származás, osztályhelyzet, hajlamosság, stb. De választásra kényszeríti maga az élet és az ifjúi aktivitás is.

Mind ez a megállapítás teljes mértékben áll minden ország nemzeti többségi ifjaira. A fiatalság minden országban igyekszik felismerni a saját helyzetét és meggyőződése és vérmérséklete szerint csatlakozik valamelyik táborhoz. Folyik a nagy harc mindenütt, műhelyekben, irodákban, kaszárnyákban, városban és falun, a családban és iskolában. Egy-egy eszme, világnézet bejárja az egész kontinenset, híveket és ellenségeket szerezve. Az eszmék előtt nincsen határ, eljutottak hozzánk is és nincs nap, hogy ne kényszerüljünk velük foglalkozni, ellenük, vagy mellettük hitet tenni. Az eszmék harcának varázslatos az ereje és vonzó, mint a mágnestű. Szenvedélyünkké válhat és elmerülhetünk benne, anélkül, hogy akár az eszmét, akár sajátos érdekeinket szolgálnánk. Ezért magatartásunk és törekvésünk helyes megismerése a legfontosabb feladatunk.

A magyar ifjúság Jugoszláviában a kisebbségi társadalomhoz tartozik. Az a kérdés tehát, hogy milyen jelentősége van kisebbségi helyzetének? Fontos-e ez a szempont felfogásának és cselekedetének eldöntésénél?

A nemzeti kisebbségek kérdése ma világprobléma és nemcsak az európai országok kérdése, hanem az egész földkerekségé. A legtöbb európai nemzet a kisebbségekkel szemben épen úgy, mint Jugoszlávia a jogegyenlőség alapján áll. De, ha a törvény paragrafusai az egyenlő elbánást biztosítják is, a társadalmi és gazdasági életben, ahol egyes csoportok, egyes személyek döntésétől függ az egyén egzisztenciája, ott erősen érvényesülhet a nemzeti többség ereje és akarata a kisebbséggel szemben. A társadalmi és gazdasági életben végeredményben a kis érdekcsoportok és egyes emberek érzelmeik szerint döntenek és nem lehet senkitől sem rossz néven venni, ha nemzeti érzületétől indítva fajtájabelit előnyben részesíti. Kétségtelen tehát, hogy még a legliberálisabb országban, mint Franciaország és Svájc a nemzeti többséghez tartozót veszi minden körülmények között és először figyelembe.

Minden országban az eszmék harcát a nemzeti többséghez tartozók és annak ifjúsága vívja meg. A nemzeti élet velejárója az is, hogy bírálatot és támadást csakis fajtájától fogadja és tűri el. A proletár szemben állhat a kapitalistával, a liberális a demokratával, a maradi a haladóval, de mindezek alapfeltétele, hogy nemzetileg és fajilag együvé tartozzanak. A nagy nemzetek testébe beékelt nemzeti kisebbségeknek a társadalmi és gazdasági mozgalomban nem lehet ilyen értelemben harcotvivő vezető szerepük. Ezért, ha általános nagy eszmei, vagy gazdasági harcokban a kisebbség részt vesz, csak alárendelt szerepe lesz és elenyészik anélkül, hogy a kisebbség természetes hátrányán bármit is segítene.

A kisebbségi helyzet helyes felismerése, ma már nemcsak magának a kisebbségnek, hanem a többségi nemzetnek is érdeke. Ezért e kérdéssel való foglalkozást sok helyütt és nálunk Jugoszláviában is elősegítik. A kisebbségi kérdés helyes és államfentartó irányba terelve a békés fejlődést szolgálják. Ebből a nézőpontból kell tehát a magyar kisebbségi ifjúság helyzetét megvizsgálnunk.

E kérdés két csoportra oszlik. Az egyik a magyar ifjúság együttes szerepe, a másik a magyar ifjú individuális érdeke.

Az együttes érdek kizárólag kultúrális lehet. A magyar ifjúság összesége társadalmilag és gazdaságilag különféle osztályokhoz tartozik és összeségének ilyen érdeke nincsen. Kultúrája szempontjából annál több a feladata. Nyelvápolásán, irodalom és művészet fejlesztésén kívül az a kötelezettség hárul az ifjúságra, hogy kapcsolatokat teremtsen a nép fiaival és azokat a tudás és a művelődés áldásaiban részesítse. Beláthatatlan feladat ez és csakis együttes racionális munkával oldható meg. Ide tartozik még a testnevelés is, aminek jelentőségét az Angliából indult cserkészmozgalom, délszláv testvéreink szokolmozgalma gyönyörűen példázza. Külön cikkbe tartozik mindennek részletezése.

A kisebbségi ifjúnak, mint egyénnek saját magának kell megszereznie mindazokat a tulajdonságokat, amelyek érvényesülését segítik elő. Ha helyzete súlyos, azzal számolnia és ahhoz alkalmazkodnia kell. Szakítani kell a régi mentalitással. Nincsenek már magas állásokban ülő protektorai, nem öröklődnek pályák és foglalkozások. Saját erejére van utalva. Nem tudnia, hanem jól kell tudnia. Nem dolgoznia, hanem többet kell dolgoznia. Fizikai és lelki erőre van szüksége, hogy az életben a versenyt mindenkivel felvehesse. Aki idegen országokban járt, tapasztalhatta, hogy a bevándorlók olcsóbban, jobban és többet dolgoznak. Ha ezt a többletet nem vállalják, menthetetlenül elpusztulnak. A kisebbségi élet nehezebb feltételeket szab az egyénre és aki ezt figyelmen kívül hagyja, az saját maga pecsételi meg sorsát.

Mindezekből következik, hogy a kisebbségi ifjú a nagy eszméknek és világáramlatoknak csak jó ismerője lehet, de nem aktív harcosa. Ne zárkózzon el a modern társadalmi harcok ismeretétől, de ne essen abba a végzetes hibába, hogy helyzetét fel nem ismerve azokba elmerüljön. A nagy eszmék szép igéretei a messze távolban ragyognak és a nemzeti többséghez tartozók törik az utat arrafelé. A kisebbségi ifjú kell, hogy közeljövőjére gondoljon és ha a realitásokkal számol, ha mai helyzetét komolyan fogja fel, szerintem csak ezen a kijelölt úton haladhat.

Emelkedett lélek, erősebb test, több tudás, nagyobb munkabirás — ez a jelszó.

Ne feledje
megújítani előfizetését!

A FALU

Muzsla

Írja: Nagy János

I.

Bátran fogok falum megírásához, mert alaposan ismerem és szeretem a falumat. Ajánlanám, hogy csak azok írjanak a faluról, akik szintén ismerik; akkor nem látná az olvasóközönség a népe hamis beállításban s a folyóiratok hasábjaira nem kerülne ilyen mondás: „A szegény földműves sokszor csak munkaerőnek vagy haszontalan kényérpusztítónak tartja gyermekeit". Nálunk a paraszt a gyermekeit minden esetben családjának tekinti, a szó legteljesebb értelmében.

Akarom, hogy az olvasóközönség bepillantson a falum lelkébe s ezért az általános áttekintés után, be fogom mutatni a falu vasárnapját, disznótoros estéit, a paraszt-lakodalmat, hogy végül tiszta képet adjak egy magyar falu életéről, mert ha a nép lelkébe akarunk bepillantást nyerni, el kell mennünk lányokkal, legényekkel a kocsmába is, amikor mulatás közben kivetkeznek minden mesterkélt, rájuk ragadt szokásokból s ugy adják magukat kurjongató színvalóságukban.

Felsőmuzslát 1890-ben kezdte építtetni az államkincstár és 443 magyar családot telepített ide: Szaján, Bikács, Monostor, Tisza Szent Miklós, Padé, Akacs, Terián és más magyar községekből. Így a falu fiatal telepítés, de azért érdemes megfigyelni, mert lakósai régi magyar falukból hozták magukkal szokásaikat és itt olvasztották azokat egybe. A kincstár egyformán osztott mindenkinek földet és egyforma házakat építtetett. Így a faluban demokratikus szellem uralkodik. Határát — körülbelül 10.000 hold — úgy vágták ki Becskerek területéből s eleinte, mint Becskerek X. kerülete szerepelt, míg később, 1905-ben a város ellenzése ellenére, önálló nagyközséggé alakult. Ez által a város nagy jövedelem-forrástól esett el. Becskerek városa nehezen akart belenyugodni ebbe s nem kisebb személy, mint Apponyi Albert gróf is járt ebben az ügyben falunkban. A régi viszály emléke máig is megmaradt s ma sem mehetünk be úgy Becskerekre, hogy csúfolódásokkal ne illessenek: „Muzslai bicskások", Mit csinál a papotok" stb.

A muzslai gazdák modora büszke, öntudatos, talán azért is, mert egy faluból sem vittek annyi négyes huszárt, mint Muzsláról, s ezek oroszlánrésze sarzsi lett. Aki baka volt, az bizony nem igen kapott asszonyt Muzsláról.

Muzsla kulturális élete szépen indult meg. Benedek Zoltán, a falu első jegyzője Gazdakört alapított, mely vezetése alatt értékes könyvtárat szerzett. A háború alatt a Gazdakör feloszlott és könyvtárát széthúzták, míg 1930-ban Gombos Antal elnöksége alatt újra szervezték. Most a Gazdakör és az iskola könyvtára egyben van. A lakósság legjobban Jókai, Mikszáth, Vas Gereben és a többi régi, magyaros irányt képviselő írók könyveit szereti. Sajnos a tanítók csak kevéssé veszik ki részüket Muzsla kultúrális életének megteremtésében.

A város nagy hatással van különösen a ruházkodásra. Sajnos a városi divat mindjobban tért hódít a falusi viseletek rovására s így Muzslának különös ruházkodása van: meghúzódás a városi divat és a falusi viselet között.

A még megmaradt régi családi szokásokkal érdemes foglalkozni. Ha „telepes"[1] gazdák fiai nősülnek, apjuk házához viszik az asszonyt. Sokszor megesik így, hogy két-három család „van egy kenyéren", vagyis közösen dolgoznak és egy kenyérből esznek. A családtagok mindnyájan „édesapám" és „édesanyám"-nak hívják szüleiket. A fiatal testvérek nős bátyjukat „kend"-vel „becsülik". A testvérek egymás feleségét ángyinak, míg ezek férjeik testvérét „kisebbik", vagy — kor szerint — „öreg'bik uramnak" hívják. Sajnos ez már csak kevés házban van meg. Férjét a feleség nem ritkán — öregebb családokban mindenütt — kendnek tiszteli, a férj viszont tegezi a feleségét.

Nyáreste, munkából hazajövet a vacsorát a földön költik el. Ez a legerősebb, nyáron az egyetlen meleg étkezés. A nagy tál körül a felnőtt férfiak és a gazdaasszony telepednek le, míg a fiatalja külön tálakba kapja vacsoráját. Felnőtt legénynek az számít az apja szerint, aki „ojjan röndöt vág, mint én". Ennek szabad aztán szedni a nagy tálból s dohányozni az öregek előtt.

A legények rendszerint katonaság után nősülnek, de nem ritka a katonaság előtti nősülés sem.

(Folytatom).

[1] Telepeseknek nevezik Muzslán azokat a családokat, akik a falu alapításánál telket és földet, azon telepet kaptak, ellentétben a zsellérekkel, akik később származtak oda és napszámból élnek.

Krízis és átértékelés

Írta: Meditator

1871-től 1914-ig olyan hosszú nyugalmi állapota volt Európának, mint azelőtt tán még soha. Csaknem félévszázadon keresztül nyugodtan hajthatták az emberek fejüket álomra, tudták, hogy a másik napon nem ébrednek bizonytalanságra. Tudták, hogy tervezhetnek, tudták, hogy a nagyszerűvé fejlesztett államszervezet biztosan őrzi polgárainak nyugalmát. S ezenfelül a biztonságot és a jólétet s ami mindennél fontosabb volt, az emberek jövőjét. Hiszen minden nyugalmi állapot legfőbb kritériuma a biztosított jövő, amelynek ma annyira híjával vagyunk.

Csak természetes, hogy az ilyen hosszantartó békés időben, minden nyugodtan fejlődött, a kereskedelem, de főleg a gyáripar hatalmas méreteket öltött s csak mint messzi vihar előtti villámlás tűnt fel a békeévekben a munkáskérdés, mint olyan probléma, mely azzal fenyegetett, hogy ezt a nagyszerű nyárspolgári nyugalmat megzavarja. Az emberek bíztak, dolgoztak, intézték az ügyeiket, — amikor 1914-ben a világháború kitörésével mindennek hirtelen vége szakadt.

... a császár mindent meggondolt és mindent megfontolt — a világ diplomatái is ezt hitték és nem akadályozták meg az emberiség legszörnyűbb katasztrófáját ...

A világtörténelem legnagyobb háborúja úgy terjedt el a világon, mint valami szörnyű fertőzés és úgy látszik a fertőzésokozta betegségből még mindig nem gyógyultunk ki, mert hiszen mindenki folytonosan arról beszél, hogy: krízis van.

Sok nagy embere a mának állapította meg, hogy Európa egész jelenlegi berendezkedése, életszemlélete válságban van. Mert hiába ért forma szerint véget a Háború 1918 novemberében, hiába tették le a katonák a puskát, a mai rossz állapotokat mint a háború utóhatását érezzük. Ettől a hatástól talán még azok sem mentesek, akik a nagy világégés kitörését és lefolyását csak könyvekből vagy mások elbeszéléséből ismerik.

Az Úr 1934-ik esztendejében tűrhetetlenné kezd a helyzet válni. A nyomorúság standardizálódik. Mindenki ide-oda kapkod, a nagyfejű bölcsek a segítség módozatain tanácskoznak, azon iparkodnak, hogy a krízist, amely az élet minden területére kiterjed, legyőzze a jobb, az egészséges a még elhasználatlan része annak a betegnek, akinek a neve — Európai Emberiség.

Sokan azt tartják, hogy mivel végeredményben minden csak kenyérkérdés, a gazdasági válságot kellene elsősorban leküzdeni, csak azután kerülhetne sor az általános javulásra.

Tudósabb orvosai a helyzetnek azonban azt mondják, hogy a baj nem a gazdasági lerongyolódottság következménye. A hosszú háborús években kiveszett az emberekből az egymás iránti bizalom. Nincs többé jóbarát! Mindenki ellenséges szemmel nézi a felebarátját. Először tehát azokat a szögesdrótokat kell eltávolítani, amelyek a lelkeket választják el egymástól. A sok tanácskozás közepette múlik az idő, minden jóakaratúan dolgozni akaró ember legértékesebb kincse, — a tanácskozásokra elfecsérelt esztendők alatt — a munkáskezek nem nyernek foglalkoztatást, ennek folytán az elégedetlenek tömegei mérhetetlenre nőnek: megszületik a huszadik század legnagyobb problémája, legnagyobb nyomorúsága és egyúttal legnagyobb szégyene: a munkanélküliség.

A munkanélkülieken segíteni kell, — minden nagy államnak ez a problémája, (főleg az ipari államoknak). Hogyan lehet azonban segíteni akkor, amikor a lakósságnak azon része, amelyik munkához jut, szintén segítségre szorul, nemhogy még mások felsegélyezéséhez hozzá tudna járulni.

Most azután zsákuccába jutottunk. Csak ott lehet a munkanélkülinek munkát adni, ahol olyan rétegek is vannak, amelyek még meg tudják vásárolni a termelt cikkeket . . . Ki vásároljon azonban ott, ahol a családföntartók igen nagy része erre képtelen, mivelhogy nincs munkája, nincsen keresete. Gyakran már arra kell gondolni, hogy itt csak csoda segíthet. Hiszen ma minden klasszikus gazdasági tanítás csődöt mondott, — azok az igazságok, amelyekben azelőtt mindenki szinte vakon hitt, nem igazságok többé. Mert az csak elemi tétel, hogy ha valamiből sok van, akkor annak lehetőleg alacsony árának kell lennie, — és ime Braziliában a tengerbe öntik a kávét, egyebütt pedig, szintén a tengeren túl, búzával fűtik a mozdonyokat, csak azért, hogy az említett cikkek ára le ne morzsolódjon . . . Másutt óriási vámfalak akadályozzák meg azt, hogy széles rétegek a nagyon is szükséges cikkekhez olcsóbban jussanak hozzá.

Nagyon természetes, hogy ezeknek az unalomig ismert állapotoknak a nyomában nyomorúság jár, amely a lelki életre is kihat. Nem lehet azt kívánni, hogy az igazi kultúra oltárán áldozzon az, aki kénytelen minden energiáját a puszta létért vívott harcra fordítani.

Sokan fogják azt mondani, tudom: igaz ugyan, hogy a gazdasági élet nem ismert megrázkódtatásokon megy keresztül, a kultúréletet azonban ez nem igen érinti.

Volt-e ennyi újság, ennyi könyv, ennyi irodalmi megmozdulás, mint manapság?

Akik ezt mondják elfelejtik, hogy nem a mennyiség a fontos, hanem a minőség. Nem szabad kihagyni a számításból, hogy bár manapság valóban rengeteg könyv jelenik meg, mégis fehér holló

közöttük az olyan, amelyik ténylegesen időálló, — s hogy a kultúrfundamentumok, melyeket régibb korok emberei sok évvel ezelőtt raktak le, nem igen erősödtek, legfeljebb a felépítményen javítottunk valamit. Ilyen körülmények között. amikor t. i. ilyen peszszimisztikusan ítéljük meg a helyzetet, nem csoda, hogy úgy tűnik, mintha a nyugati, az európai kultúra pusztulóban volna, ütött volna a végórája. Mindegy, akár gazdasági, akár szellemi kultúráról van szó.

Amikor úgy az anyagi, mint a szellemi élet alacsony, vagy mondjuk úgy, kritikus pontra jut, akkor el kell jönnie annak a pillanatnak is, amikor már nem lehet jobban sülyedni, mert ez egyértelmű lenne a teljes tönkremenéssel, amikor a felfelé vezető útra kell lépni, akármilyen tövises és göröngyös is legyen az.

Ha ma mindenütt azon jajgatnak, hogy mennyire kritikus állapotban van a világ, akkor fel kell tenni azt a kérdést is, elérkezett-e már a mélypont, — kezdődik-e már végre a felfelé haladás. Ha t. i. ebben még hiszünk.

Sok jel azt mutatja, hogy a gazdasági válság nem tart már sokáig. (Én ebben laikus vagyok, rábízom magamat a szakértők ítéletére, megpróbálok hinni nekik). A gazdasági helyzet javulásával talán a kultúra is nyer. Mert amikor azokat, akiknek hivatásuk lenne, hogy a szellemet ébrentartsák, kicsinyes kenyérharcok s az evvel járó személyeskedések, elvonják igazi feladatuktól, menthetetlen a kultúrélet elsekélyesedése. Ez a pont különösen nagyon időszerű nálunk a Vajdaságban, ahol a gazdasági jólét idején a kényelmesség miatt nem fogialkoztak az emberek kultúrával, most pedig amikor a körülmények valósággal ránkkényszerítik a kultúrmunkát, azért lennének kénytelenek félreállni, mert a kenyér után kell futniok. Itt vetődik fel azután az a kérdés, hogy olyan időkben, mint amilyeneket most átélünk, mi az ifjúság szerepe. Az ifjúságé, amely tartalékenergiáinak nagy tömegével kiválóképpen az emberiségnek a jobbik, elhasználatlanabb részét kell, hogy alkossa. Mi a szerepe annak az ifjúságnak, amely minden ereje és értéke ellenére legjobban érzi és sínyli a jövendő bizonytalanságát. Amikor hiába tanul, hiába képezi magát a fiatal ember, nem tudja, lesz-e munkája. Van-e reménye arra, hogy fiatal erejével valaha is belekapcsolódhat a nagy emberi áramlásokba. Minden ifjúra áll ez manapság, *de kétszeresen a kisebbségi magyar ifjakra.*

Ha arra gondolok, milyen volt a háború előtti ifjúság élete és milyen a mai fiatalságé, anélkül, hogy személyes élményként ismerném a háború előtti életet, mégis azt kell megállapítanom, hogy akkor legalább is könnyebb volt fiatalnak lenni, ha ugyan nem volt egészen könnyü. Az élet nem rendelkezett annyi csapdával, annyi akadállyal, mint most. Az ifjúság többé-kevésbé gondtalan szakasz volt az egyén életében. *Ma pedig: különös és súlyos feladat.* Annál is inkább az, mert a háborúban kidőlt az a generáció, amely biztosította volna az átmenetet s megtanította

volna, hogy úgy mondjam. az életben járni a mai fiatalságot, melynek útja ma bizony nem visz rózsák között. A biztos talajt veszítette el a mai fiatalság a lába alól. Legtöbbször nem tudja hova nézzen, kihez, merre forduljon, mit tartson helyesnek, jónak. Ezt nem is lehet csodálni. Hol van az az ítélőszék, amelyik biztosan és csalhatatlanul állapítja meg az értékeket? De egyáltalán, mi az érték, mi a kultúrérték ma, amikor a gazdasági és szellemi válság a legnagyobb régi értékeket sem becsüli meg. Amikor a valószínűtlen idők valószínűtlen erőkifejtésre kényszerítik az embereket. Amikor mindenki mindenáron újat akar s amikor minden régi értéket leakarnak rombolni, hogy helyette másikat adjanak, vagy legalább is átalakítsák a régit; — amikor soha annyi új elmélet, új irány nem volt, mint ma. A régi igazságok meginognak, újak nem igen születnek, de a mai szellemi zűrzavar kohójából úgy kerülnek megint elő, hogy nem lehet többé rájuk ismerni. *Minden értéket átértékelünk.* Állandó átszámítás ez, amely a végén odavezethet, hogy azt hisszük: ami régi, az nem is jó, egyszerűen nem is lehet jó — hiszen nem új. Minderre a legkifejezőbb példa az új Németország, ahol máglyán hamvadtak el olyan könyvek, amelyeket azelőtt minden német a legnagyobb német értékként becsült meg. Thomas Mannt a legmagasabb európai szellemi fórum a Nóbel-díjjal tüntette ki, ő pedig kénytelen elhagyni hazáját, mert ami ott azelőtt értéknek számított, ma már nem az többé. — Csodálatos jelenség — mintha régi harcos korok tértek volna vissza, amikor rettenhetetlen vezérek fanatizmusuktól űzetve, minden régi igazságot félrelökve haladtak előre s híveik vakon követték őket, készen arra, hogy akár az életüket is feláldozzák, csakhogy az eszmétől egy vonalnyira se térjenek el.

Az persze más kérdés, hogy előre haladnak-e vagy csak kétségbeesett körforgást végeznek s a kísérlet nem sikerül.

Nagyon messzire vezetne, ha fel akarnám sorolni mindazokat az irányokat, elméleteket, értékeket, amelyek ma erejüket vesztették. Nem beszélhetek egy rövid cikk keretében mindazokról az átalakulásokról, amelyek valószínűleg nem következtek volna be, ha a Háború és Válság hideglelése nem rázza meg Európa testét. Arról kell beszélnem, amikor átértékelésről van szó, (amely a válság következménye s a világháborút követő ujabb kor, amelyik inkább revolució, mint evolució, jellemzője) hogy milyen visszahatása van mindennek nálunk. Mert kétségtelen, hogy akármilyen messze vagyunk Orosz-, Olasz- vagy Németországtól, ahol talán a legnagyobb mértékű volt az átértékelés minden téren, ahol az ifjabb nemzedék lelkialkata merőben ellentétes a régivel, mégis, lehetetlen azt mondani, hogy mindezek a változások teljesen nyom nélkül múltak el felettünk.

Ha a nagy nemzeteknél az öntudat hihetetlen módon erősödik, ha a nemzetközi szolidaritás helyett barátsági szerződés alapja egymásnak a nacionalizmus reneszanszából, a nemzeti erők újraértékeléséből eredő nagyobb megbecsülése, amikor minden nemzet

épít s lázasan óhajt a haladásban közreműködni, akkor a mi kultúréletünknek sem szabad elposványosodni.

Az ifjúságnak kell megmutatnia, hogy nem érzéketlen a nagy változások iránt, hogy tudja: ma korszakok cserélődnek ki, amely folyamat átértékelésben áll minden vonalon. Hogy minden válság ellenére, legyen az akár gazdasági, akár szellemi, vagy ahogyan azt manapság látjuk, szellemi és gazdasági — szembenéz a bajokkal. Meg kell, hogy mutassa képességeit, — abban az esetben, ha az idősebbek nem tudnának esetleg új utakat mutatni, vagy akármilyen okból kidőlnének — át tudja venni a helyet. Az ifjúságnak azonban azt is meg kell mutatnia, hogy a régi értékeket meg tudja becsülni, illetve látja, hogy azokból mi az érték. Átértékeli a régi igazságokat, hogy az új viszonyok között használni tudja őket.

Hogy az ifjúság általában annyira előretör ma, azt szintén a változott időknek lehet betudni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az ifjúság s itt természetesen elsősorban a mi iijúságunkról van szó, mindenáron magához akar ragadni *minden* vezetést. Ezt nem akarja, mert nem is akarhatja. Az ifjúság csak kovásza akar lenni minden kultúrmozgalomnak. Oly erő akar lenni, amely a régi intézményeknek új erőt ad, amely új tartalommal tölti meg a régi formákat.

Amikor a nagyvilágban óriási, egész nemzeteket megrázó átalakulások mennek végbe, amikor mindenütt annyira viszik az átértékelést, hogy a mult alkotásait úgyszólván teljesen lerombolják, amikor általában mindenütt a legmegfeszítettebb munka folyik: lehetetlen nem sajnálkozni azon, hogy nálunk bizony még nagyon sok a tennivaló. Az itteni magyar kultúra ügyét gondolom.

A válság természetesen bennünket sem kímélt meg. Különösen nem a mezőgazdasági válság. Csaknem mindannyian a földből élünk, akár közvetlenül, akár közvetve. A föld pedig, amely annyira gazdag, hiába adja a legszebb termését, ha ezt értékesíteni nem tudjuk. Régi dolog, hogy a kultúra másodrendű kérdéssé süllyed akkor, mikor nem lehet tudni, hogy meg lesz-e a holnapi kenyér. Ilyen körülmények között nem lehet, szerény véleményem szerint, kultúrmunkát végezni a régi elvek szerint. Eddig az volt a helyzet, hogy kultúrmunkánkat jó egynéhány olyan ember istápolta, aki ezt tehette. Kérdés azonban, hogy van-e akkor értelme és értéke a pártfogásnak, amikor a nagy tömeg képtelen belekapcsolódni a kultúrfolyamba, nem azért, mintha pusztán csak pénze nem lenne, hanem mert elfásult, — az amit nyújtottak neki, nem képes felrázni dermedtségéből. A mecénások különben is kiveszőben vannak s nem is lenne értelme és értéke annak, hogy néhányan áldozzanak kultúrális célokra, esetleg szép mondatokat formáljanak a kultúra minden szakadékot áthidaló erejéről, — amikor erről nagyon kevesen vesznek csak tudomást.

Nem, ilyen módon nem jutunk soha semmire. A kultúra ma egészen más. Új értéket, kell, hogy nyerjen. Nem néhány hozzáértő és néhány pártfogó teszi a kultúrát, nincs értéke a kultúrának

akkor, ha csak ketten-hárman keresik, ellenben hatalom lesz, ha nagy tömegek kapcsolódnak bele a munkába. Ezért, ha mindenütt átértékelnek, ha a régiek alkotta kultúrát átértékelik, átalakítják, úgy nálunk is meg kell indulni annak a folyamatnak, amely mindenki értékévé akarja tenni a kultúrát, amely eddig keveseké volt. Úgy látszik, (az ifjúság erősebb aktivitásával) olyan jelek mutatkoznak, hogy azt az ügyet, amelyet a régi módon nem lehetett talán megfelelően előbbre vinni, újabb módon szolgáljuk. Ma a nagy tömegek megmozdításának korát éljük. Ezért nekünk is meg kell találnunk azt az utat, amelyen járva sikerülni fog tömegeinket megmozgatni. A régi módszer csak kevés embert tett cselekvővé. Ha másutt oly erősek az új elvek, hogy az emberek szinte vakon vetik magukat tényleges vagy vélt igazságokért harcba, — a kenyérgondokat szinte elfelejtve, aktívvá akarva tenni életüket, hogy leküzdjék a válságot és a dermedtséget, úgy a magyar kisebbségnek is ki kell vennie részét a nagy világáramlatokból — a maga módján. Ami másutt a politikai élet erősődése, az nálunk fokozott kultúrmunka. Nem engedhetjük azt, hogy kultúréletünk olyan dermedt maradjon, mint amilyen — minden anyagi injekció ellenére — eddig volt. Meddő dolog volna a felelősség kutatása, — meg kell egyelőre elégednünk azzal, hogy józanul és inkább pesszimista módon szembenézzünk a helyzettel. Le kell szűrnünk az eddigi munka tapasztalatait, a kibontakozó tanulság alapján pedig keresnünk kell a boldogulás új útját. Kétségtelen ugyanis, hogy kultúrmunkánk eddig termelt értékei nem voltak arra képesek, hogy nagy tömegeinket megmozgassák és ösvényt vágjanak a közöny sűrűjében. Bizonyos, hogy amikor átértékelésünket megejtjük, amely abban áll, hogy eddigi kultúrmunkánk kudarcát keressük, nem annyira bírálni vagy gáncsoskodni akarunk, mint inkább okulást keresünk a jövőre nézve. Mert hiszen a jövő *új* útjainak megkeresésénél vagy az eddigi utak továbbépítésénél az ifjúságnak igen nagy szerepe lesz . . . Téves azonban az a hit, hogy a mi ifjúságunk az átértékelést az idősebbek feltétleni félretolásával vagy éretlen heveskedéssel óhajtja végrehajtani. Nem, — a fiatalság igenis együtt akar működni az idősebbekkel, meg akarja őket hallgatni, csak részt kíván a munkából: teljes férfirészt. Harcba óhajtja dobni a maga elhasználatlan erejét, mert úgy látja, hogy mindenütt a világon: milyen érdekes fordulat, a tapasztalat helyébe, mindinkább a fiatalos lendület lép. Talán ez a legnagyobb átértékelés, ami most végbemegy. A hagyományokat, a megfontolva haladást egyre jobban kiszorítja a friss, áradó erő. Nem akarok most bírálni, de ha itt nálunk a tapasztalat és a lendület megfelelően tudna párosulni, akkor hihető, hogy megtesszük mindazt, amit az idő tőlünk követel.

Olvassa és terjessze a »Híd«-at!

A gép, az ember és a válság

Van-e túltermelés? — A vásárló erő emelése. A munkaidő és a gép. — A gép jövője.

(Folytatás).

Az ipar és a mezőgazdaság további mehanizálásának ellenségei a túltermelést említik legfőbb érvük gyanánt. Tegyük ezt a túltermelést vizsgálat tárgyává.

Olvassuk, hogy megsemmisítik az agrártermékeket, nehogy árfolyamaik a nagy kínálat folytán lemorzsolódjanak; tudjuk, hogy az iparvállalatok egymásután zárják le a kapuikat a munkásság előtt, mert nem tudnak túladni, raktáraikat zsufolásig megtöltő, árúkészletükön. De vajjon túltermelés-e ez? Meg kellene mutatni mindenkinek, aki túltermelésről beszél, azokat a külvárosi gyerekeket, akik mezítelen lábbal tapodják a téli pocsolyát s rongyos ingeik alá bújtatják elkékült kezeiket, hogy meg ne vegye őket Isten hidege. Azokat az urakat pedig, akik a zöld asztalnál tudós axiomákat gyártanak, el kellene vezetni annak a szegény asszonynak rongyos vackához, akit negyednapja kínoz az éhség, mert két keze munkája árán nem képes megkeresni az Amerikában felperzselt gabona parányi hányadát sem, mely pedig neki és apróságainak az életet jelentené. Akkor talán belátná mindenki, hogy középaurópában például, még az évek hosszú során át működhetne valamennyi ipari és mezőgazdasági üzem a legmodernebb gépeinkkel, amig inséges embertársainkat olyan helyzetbe hozhatnánk, mely csak hozzávetőlegesen is megfelelne korunk követelményeinek. Mert *jól megtöltött, de elzárt raktárak nem jelenthetnek túltermelést.* Ma árútorlódást látunk az egyik oldalon, míg a másikon nyomasztó inséget találunk, de rövidlátás volna ezt a visszás helyzetet egyszerűen a gépek rovására írni; mert a meglévő visszásságokért egyedül idejét múlt gazdasági rendszerünk felelős, mely az emberi önzésnek nem képes határt szabni s egész osztályokat kizár a termelés gyümölcseinek élvezéséből. A liberálizmus által szankcionált, kíméletlen szabad verseny rákényszeriti a tőkét, hogy a munkás javadalmazásának korlátozása és az árúk minőségének lerontása által érjen el árúnyereséget. Ennek ez évekig tartó folyamatnak az eredménye a silány árúkkal zsúfolásig megtöltött raktár, melyet hallatlan olcsósága dacára sem képes kiüríteni a vásárlóképességétől meg-

fosztott közönség. A méltányos, észszerű és egyedül célravezető eljárás a nehézségek leküzdésére, az *általános életstandard emelése volna: Több részt kellene a dolgozóknak, munkájuk eredményéből átengedni.* Ez természetesen nagy áldozatokat követelne a tőkétől, — hiszen a javak óriási mennyiségének kellene rövid idő alatt gazdát cserélnie, nem is beszélve az ilyen nagyarányú reformok természetében rejlő adminisztratív és financiális nehézségekről — mindazonáltal remélhetjük, hogy a körülmények nyomása rá fogja kényszeríteni a társadalmat ilyen mozgalmak kezdeményezésére s újabban itt-ott már találkozunk is hasonló irányú törekvésekkel.

De tegyük fel, hogy idővel — mert a technika haladása folytonos — csakugyan mutatkozna túltermelés. Káros lehetne-e ez az emberiségre? A javak bősége, mint ezt már fentebb kifejtettem, sohasem jelenthet inséget vagy problémát: *a nehézségek mindenkor a javak felosztása körül merülnek fel.* Mert hiszen kézenfekvő, hogy árúfelesleg esetén választhatnánk, hogy a holt vasat pihentessük-e vagy az embert. A gépek használatának kényszerű korlátozása — amint azt újabban mindenfelé, de különösen tengerentúl propagálják — semmivel sem igényelne nagyobb aparátust mint a munkaidő kényszerű megrövidítése; márpedig tiszta sor, hogy amikor eltiltok egy gépet, mely három ember munkáját végzi, ugyanazt érem el, mint amikor meghagyom a gépet, de a kezelésével három személyt bízok meg, akik egymást felváltják. A gépek kikapcsolása életünkből annyit jelentene, mint lemondani a már megszerzett javakról.

Mielőtt a gépek jövőjéről beszélnénk vissza kell pillantanunk mégegyszer a múltba s látni fogjuk, hogy a ma uralkodó válság nem az egyedüli és nem is az első, az emberiség tőrténtében. Gazdasági válságnak köszönhette a kereszténység is gyors diadalra jutását Rómában s a nyomában járó lelki átértékelődés is inkább szociális semmint vallásos természetű volt. A francia forradalom, mely minden tévedése és a dolog természetében rejlő vérengzése dacára is hatalmasan előbbre jutatta az emberi méltányosságot és szociális gondolkozást, válságnélkül nem nyerhetett volna tért. Az emberiség története a századok során nem folyt egyenletes mederben, hanem folytonos hullámvonalat irt le, melynek mély pontja sötétséget, nyomort és testi-lelki inséget jelentett, hogy azután diadalmasan íveljen a jólét és a virágzás boldog magaslatai felé. Kétségtelen dolog, hogy a mai elvakult, gyűlölségben tobzódó és inségben vergődő periodusa sem tarthat örökké. Az ember meg fogja találni, — mert eddig is mindig megtalálta, — a kivezető utat a boldog magaslatok felé. S ha az ember felett megvirrad az idők dicső hajnala, feltárul majd a jövendő szédületes perspektívája is.

Le fogja győzni a rögöt, mint ahogyan legyőzte a levegő egét. Munkáját eredmény fogja kísérni, nem lesz sötétség, nem lesznek páriák. Bőség fogja elárasztani a földet: Mert az emberi tudás nagyszerű gyermeke a gép, ismét mindenkié lett.

Takács Zoltán

A háromnyelvű város

A nyelv mint az általános emberi élet megnyilvánulása, nekem úgy tűnik, eddig mostoha gyermeke volt a vajdasági folyóiratnak. Mert bár hivatott tollak írtak eddig a Vajdaságról: fejtegették emberföldrajzilag, megvilágították társadalmi problémáit, foglalkoztak kulturális fejlődésével és életével, de hogy ez a kultura milyen nyelven vagy milyen nyelveken, a nyelveknek milyen találkozásából származik, arról nagyon keveset olvashattunk. Nevezetesen arról nem hallottunk, hogy az a „homo vajdaságiensis" milyen nyelven érintkezik embertársaival és fejezi ki gondolatait. Ezt a hiányt szeretném némileg jelen soraimmal pótolni. Célszerűtlen volna azonnal az egész Vajdaság nyelvi problémáival foglalkozni. Azért csak Becskerek nyelvi problémáit mutatom be.

Becskerek lakossága a történelem évszázadai folyamán a legkülönbözőbb népek töredékeiből alakult ki olyanképen, hogy a számszerűleg legnagyobb és hatóerő tekintetében legerősebb népek faji sajátságaikat kulturális életük megnyilatkozásaiban megőrizték. Három ilyen nép van Becskereken: magyar, német és szerb. Hogy ezek mellett még milyen más néptöredék lakott és olvadt be a legerősebbekbe, csak a legutolsó évszázadok folyamán is, az nem állapítható meg pontosan. Tudunk spanyolokról, románokról, bolgárokról, horvátokról, franciákról, törökökről, de hogy a vidék és környék talán évezredek folyamán milyen népfajok utódait őrizte meg és öntötte be a későbbi város lakosságába, azt csak föltevésekkel tudjuk találgatni. Mellőzzük azonban e kérdés fejtegetését, hiszen csak azt akarjuk megmutatni, hogy a mai Becskerek lakossága milyen sok nép és faj keveréke.

Nem érzem magam hivatottnak arra, hogy ennek a keveréknek típusairól és egyedeiről beszéljek, inkább azt tartom feladatomnak, hogy a nyelvével foglalkozzak. Vajjon a nyelve mutatja-e valami módon ezt a sokféleséget? Vajjon felismerhetők-e még a három legerősebb faj nyelvében a régi töredéknépek nyelvi maradványai? Vagy, milyen viszonyban volt és van egymáshoz legalább a három fő nyelv?

Az első két kérdésre nehéz határozott választ adni. Az elhalt, beolvadt népek nyelvi maradványai csak itt-ott ismerhetők fel és a legtöbb esetben annyira elhomályosultak, hogy egész bizonyosat alig-alig állíthatunk. Talán egy-egy család vagy helynév esetleg folyó-név őrzője még a rég letűnt népek nyelvének.

Más a helyzet a harmadiknak felvetett kérdésnél. Ezt a kérdést két szempontból vizsgálhatjuk. Egyfelől a jelenben élő és beszélő szempontjából: ez a synchronikus nyelvszemlélet. Másfelől a nyelvi tényeknek egymásutániságából következő diachronikus nyelvszemlélet szempontjából. Noha rendszerileg tekintve előbb a diachronikus szempontot kellene tárgyalni, a könnyebb érthetőség kedvéért, engedtessék meg, hogy a synchronikus nyelvszemlélet szempontjával kezdjem.*

A nyelv mint synchronikus jelrendszer a kollektiv tudatban él. Becskereken három nyelv él egymás mellett, tehát Becskerek kollektiv tudatában három synchronikus jelrendszer él, amelyeket egymástól teljesen elválasztani nem lehet. A három nyelv jelenségei hatnak egymásra, keverednek, kiegészülnek. A becskereki synchronikus jelrendszereket lélektani és logikai kapcsolatok fűzik egybe és a nyelvi tények ott élnek többé-kevésbé minden becskereki beszélő tudatában. Ennek folyományaként a szerb beszédben német és magyar, a német beszédben szerb és magyar, majd a magyar beszédben német és szerb elemek jelentkeznek. Különösen sok a szerb elem úgy a német mint a magyar beszédben. Mondatszerkezetek és szórendi átvételek még aránylag kis számban észlelhetők. Annál nagyobb számban hatoltak be a két kisebbségi nyelvbe a szerb hivatalok nyelvének szavai. De ez nem kizárólagos becskereki jelenség. Ma megszokott, hogy az emberek kérvény helyett *molbát*, a molbára okmánybélyeg helyett *taksena márkát* ragasztanak, amelyet aztán a *policijára* vagy a *gradska kućára* viznek. A postán sem vásárolnak levelezőlapokat, pénzes-utalványt stb. hanem *dopisnicát, novčana uputnicát* stb. Nagyon sok ilyen példát tudnék felhozni, da talán ennyi is elég annak az igazolására, amit az előbb állítottam. Ennek az oka abban keresendő, hogy a hivatalokban ügyes-bajos dolgát intéző kisebbségi, eltanulja a hivatalnok által használt kifejezéseket. Ezzel szemben lényegesen kevesebb szót vettek át a kisebbségi nyelvek a szerb társalgási nyelvből. De ilyen nemű átvétel is sok van. Ezeknek azonban inkább lélektani okai vannak. A szerbül, németül, magyarul egyformán jól beszélők önkéntelenül használják az idegen szót, mert az anyanyelvi hangsor mellett a beszélő tudatában ugyan ahhoz a fogalomhoz ugyan olyan szorosan hozzá társult a másik két nyelv megfelelő hangsora. Például a *társaság, društvo* és *Gesellschaft* ugyan azt a fogalmat fejezik ki. Megfigyeltem egyszer mikor két magyar beszélgetett. *A* azt mondta: *nálam volt az egész* **társaság,** *amikor hallottuk a kiabálást* **vatra, Feuer, tűz!** *Rohantunk mind ki s az egész* **Gesellschaft** *neki fogott az oltásnak. B* erre megszólal: *na és meddig oltott a* **društvo?** Ime hogyan használták a másik nyelv hangsorait, talán gondatlanságból, mert egyformán megértették

* A synchronikus és diachronikus nyelvszemlélet viszonyának és sajátos módszerének megállapítása aránylag új. Ferdinand de Sanssure: „Cours de linguistique générale" című hátrahagyott nyelvlélektani munkájának ez a főérdeme.

mindegyik hangsor által a szóban forgó dolgok lényegét. Hogy hasonló képen a szerb és német beszédben is előfordulnak ilyen átvételek, az természetes. Más a helyzet a mondatszerkezetek és a szórendi átvételeknél. Ilyen átvételek túlnyomóan úgy keletkeznek, hogy a másik nyelvet megtanuló ember, jóllehet az ujonnan elsajátított synchronikus rendszer legtöbb jelét ismeri azokat, mégis saját anyanyelvének nyelvtani szabályai szerint alkalmazza. A magyar és a német megtanul egészen jól szerbül beszélni, de gondolkozni még mindig magyarul, illetőleg németül gondolkozik. Innen van a becskereki szerb nyelvjárásban (nem gondolunk itt a szerb irodalmi nyelvre) annyi magyaros és németes szórend és mondatszerkezet. A magyar és német nyelvben ennek megfelelően elvárhatnók a szerbes mondatszerkezeteket. De csak keveset találhatunk, mert az utolsó tizenöt év alatt hasonlíthatatlanul kevesebb szerb ember tanul magyarul és németül mint magyar és német ember szerbül. Következik ebből, hogy nagyon kevés a magyarul és németül beszélő, de szerbül gondolkodó ember, tehát nincs kiktől átvenni a szerbes szerkezeteket. Ami kevés, mégis át jut a kisebbségi nyelvekbe, azt nagyobbára a magyarok és németek maguk ültetik át.

A tizenöt év nyelvi változásaira tett utalással elhagytam a jelenben élő és beszélő szempontját, a synchronikus nyelvszemléletet; a nyelvi tényeket az egymásutániság szempontjából kezdtem tárgyalni: ez már a diachronikus nyelvszemlélet. A nyelvi tények most nem lehetnek meg egyidejűleg a beszélők tudatában, hanem felváltják egymást az évek során az egymásra következő nemzedékek tudatában anélkül, hogy rendszert alkotnának. Nem tekinthetem feladatomnak, hogy a nemzedékek hosszú sorában váltakozó diachronikus nyelvi tényeket vizsgálhassam. E rövid kis tanulmányban csak két egymást követő nemzedék nyelvi különbözőségére fordítok figyelmet. Nevezetesen a háború előtti és utáni két nemzedékére.

A becskereki három nyelv közül háború előtt, úgyszólván minden téren a magyar vezetett. A német nyelv élte a maga külön életét a város német negyedében, míg az irodalmi német az őt megillető művelésre és pártolásra talált a város művelt köreiben és iskoláiban. A szerb nyelv egészen különleges, mondhatnám visszavonult életet élt. A szerb városrészben egyeduralkodó volt, de azon túl nem igen terjedt. Üzletekben is beszélték, ügyvédeink és mások, a néppel foglalkozók is megtanulták, de valami általánosabb elterjedettségig nem igen jutott.

A világháború vérzivatara megváltoztatta az életet és vele változott az élet függvénye a nyelv is. A magyar beszéd elvesztette vezető szerepét Becskereken. A hivatalokból és iskolákból kiszorult és így elvesztette legerősebb támaszát. De értelmiségünk, művelt középosztályunk számszerint is megkisebbedett, elvesztette vezető szerepét, mindinkább háttérbe szorult. Rajtuk nyugodott pedig a magyar beszéd tisztaságának megőrzése. Hozzájárult még

ehhez, hogy az újabb nemzedék, az utánpótlás a mostoha iskolaviszonyok miatt messze elmaradt ilyen tekintetben az elődöktől. Hanyatlott műveltségünk, elmaradtak tudományos próbálkozásaink. Már pedig ezek nélkül irányát vesztette a nyelvérzék: nem tudta a helyeset a helytelentől megkülönböztetni.

A szerb nyelv a magyarral ellentétben bámulatos fejlődésről tett tanuságot. Szókincse gyarapodott, fogalomköre tágult, kifejező ereje tisztult és az élet minden megnyilvánulásában vezető helyre küzdötte fel magát.

A német nyelv helyzete változott talán legkevésbbé. Lassú, de természetes fejlődése, az irodalmi nyelv mind jobban való terjedése biztosítja továbbra is megbecsült helyét városunk életében.

Ezzel körülbelül fel is vázoltam Becskerek nyelvi képét. Még arról kell említést tennem, hogy míg a szerbek és a németek zártabb egységben szállták meg városunk egy-egy részét, addig a magyarok csupán a külkerületek munkás tömegeivel mutatnak hasonló tömörülést. A belső város háromnyelvű. Ide özönlenek be a szerbek, németek, magyarok, innen lüktet kifelé az élet a bogárhátú kicsi házak felé.

Becskerek harmincezernyi népe: dolgozik, jár, kel, búsul, vígad, sír, nevet. Hajsza ez a boldogulás után s közben a gondolat, a vágy, az akarat, az öröm, a bánat, az élet háromféleképen szakad szavakba, hangokba: *Becskerek beszél!*

Bogárdi József

Gondolatok a képzőművészetről

Ifjú képzőművészet — ifjak képzőművészete

— Művészet — manapság? — legyintett ismerősöm a „materialista". Ma amikor már minden józan ember belátta, hogy csak két célunk van: a lét és a fajfenntartás. A többi mind smonca. Az eszményi létfentartásba skatulyázható a technikai és egészségügyi haladás, a tudományok közhasznú része és a szociális kérdések. A fajfentartásba a Természet ugratott be bennünket ez is tehát inkább az ő célja. De kinek a célja a művészet? Ma, csak a beszámíthatatlan éhenkórászoké. Meg lehet enni egy festményt, vagy szimfóniát, vagy be lehet takarózni velük télen? Nem! A művészetből csak éhenhalni lehet. Tehát nem kell a művészet.

—

Ó, hányan gondolkodnak így! Milyen nehéz feladat is ezeknek megmagyarázni a művészet létjogosultságát. Hisz ennél is úgy vagyunk, mint az istenhívésnél. Hiába való a magyarázat, bebizonyítani se lehet — érezni kell.

Igaz, hogy a kenyér az első. De ez csak alapföltétele létezésünknek, de nem végcél. És különben is a művészetek közül az irodalom is ábrázoló-művészet egyik legerősebb hangszórója a kenyértelenek sóhajának. De nem ez ad létjogosultságot a művészeinek. Az emberiség egy részének éhezése és elnyomottsága nem normális állapot. A művészet pedig függetlenül minden más mellékkörülménytől minden időkben jogosult, sőt az ember számára elmaradhatatlan. Szabadjon így mondanunk: *A művészet legfőbb jellemzője az embernek.* (Nem a beszéd, nem a háború, nem a szerelem, sőt még nem is a társadalmi osztályharcok, melyek pl. a méheknél, hangyáknál is megvannak). Az álatvilágból való kiemelkedésünk kezdetén, a kőkorszakbeli ember barlangjának falain megtaláljuk az első razjokat (rénszarvas bölény stb.). Kiáltó példája a művészet érdektelen, fölemelő, lelki szükségszerű voltának és annak, hogy a művészet kezdetén húzhatjuk meg a demarkációs vonalat ember és állat között. Megborzongatóan fenséges lehet egy ilyen évtízezreket lehelő őskori rajz melynél egy messzi multban levő idődarabkán átutazó emberősünk megkapaszkodott kissé az anyagba, mit többszázezer emberöltő se pusztíthatott el.

Lehet, hogy Shaw-nál tömörebb gondolatai és szavai voltak az ősi Ádámoknak, varázslatosan szép dalai és táncmozdulatai az Éváknak mégis az egészből csak a művészet ábrázoló ágának a rajznak emlékei maradtak fönt. Ebben áll a képzőművészet különleges fontossága. A természetrajzoláson alapult az ősi irodalom is, mely viszont minden más haladásnak nélkülözhetetlen eszköze volt és lesz. Az egyiptomi jelekre (madár, oroszlán, edények, kéz stb.) gondolunk, melyek évezredek mulva alakultak csak át elvont betűjelekké.

Régi dolog, hogy az egységestől a részleges felé, az egyfélétől a különféle felé haladunk, így természetesen ahogy a rajz az idők folyamán széthasadt irodalommá (jelképes rajzzá), és képzőművészetté, úgy még később a képzőművészet (valamint az irodalom is) alfajokra vált szét.

Igy keletkezett tehát a görögök szobrászata (mint a természet háromkiterjedésű utánzata) és később a középkor festészei; ezek minden időkre maradandó nívó-jelzői az akkori embernek.

Eddig a természet minél hűebb utánzását tartották a művészet céljául, míg később nyilvánvalóvá vált, hogy ez úgyse lehetséges egy bizonyos határon túl. A valódi cél ekkor lett világossá:

A mű nem a természet szolgai utánzása (apszolut azonosat úgyse lehetne adni), hanem a természet mélyebb lelkiségű *átérzésének* lerögzítése, mely azután a szemen keresztül az agyba vezető fordított utat megtéve ugyanazokat a mélyebb átérzéseket (érzéskompleksumokat) idézi föl a szemlélőben, amelyek a művészt alkotásra ihlették. Rövidebb mondatban: *Ami a művésznél lelki szükséglet, az a műértőnél lelki élvezet.* És *csak* az a magasabbrendű ember, aki valóban átérzi az igazi művészet szépségét.

A többit semmiféle „materiális világnézet" nem emeli ki a tömegemberek sorából.

*

Ennyit a képzőművészetről általában. Most pedig koordináljuk magunkat térben és időben. Tehát: Vajdaság, 1934.

Leginkább érdekel bennünket a hozzánk legközelebb állók, tehát az ifjúság képzőművészete.

Középiskolai rajzkiállításokon kívül a képzőművészet nyomait látjuk az 1931-ben Szuboticán kiadott „Érettségi album"-ban is. 1934-ig terjedő időben főként ifjúsági lapokban találjuk fiatal tehetségeink munkáit.

Ifjúsági szempontból a közelmúlt adta a legnagyobb képzőművészeti meglepetéseket. Szuboticán sokatigérő zseniális festőtehetséget fedeztek föl. Szentán négy magyar fiú (két szobrász, két festő) rendezett nagysikerű kiállítást. Tehetségük teljes kifejlesztésénél az anyagiak képezik a legnagyobb akadályt.

Ezt a nehézséget, mint a múlt számban ismertettük, eddig egy esetben sikerült csak legyőznie, társadalmi segély útján.

Hogy a munka evvel korántsincs befejezve, az nyilvánvaló. Az a pár aranyérc, amit kiemeltek a vajdasági búzamezőkből tündöklő és intő jele a sokatbecsmérelt vidék rejtett értékeinek. Ezeknek a napfényre nem hozott, fölfedezetlen kincseknek a kitermelése és megőrzése végett előbb-utóbb meg kell valósítani az *ifjú képző*-művészek egyesületét. E munka épp a mi ifjúságunkra vár, mely már nem botorkál céltalanul, hanem tenni akar és tud. A rendes és pártoló tagok toborzásánál bizton számíthatunk a sajtó segítségére és a közönség kialakulóban levő kultúrigénye, valamint az utánpótlás szükségessége szentesíti majd az eszme létjogosultságát. Meg vagyunk győződve, hogy az eredmény mindenki számára meglepően szép lesz.

Nem kell külön méltatnunk az egység erejét és megnyilatkozási formáinak hatásosabb voltát — ez mindenki előtt nyilvánvaló. Tisztán szakmába vágó célszerűségi okokat akarunk csak fölemliteni.

Munkaidők utáni egyesületi estéken az előadásra fölkért beérkezett művészek, vagy a tagok leghozzáértőbbjei ismertetnék a képzőművészet egyes ágának csínját-bínját, rejtett fogásait, személyes tapasztalataikat.

Az első összejövetelek anyaga természetesen a *rajz* lenne, mely egyrészt az összes képzőművészeti ágak alapjául szolgálna, másrészt elemi tudást adna mindazoknak (iparostól a főiskolásig) akik belátták a rajz általános fontosságú, tehát beszéd és írástudáshoz hasonló, elmaradhatatlan voltát.

A továbbiak folyamán sorra kerülnének a *szén, pasztell* és *akvarell* festőeszközeinek legmegfelelőbb kiválasztási és használati módjai.

Az *olajfestésnél* egységesen tehát jutányosabban menne a vászon, ecsetek és szinek beszerzése, asztalos munka stb.

A nyomdatechnika szempontjából annyira gazdaságos (és újból divatba jött) *linóleum és fametszetek*, valamint a *rézkarcok* készítése, nyersanyag és vésők bevásárlása szintén közösen menne.

Végül képviselve volna a *féldombormű* és *szobrászat*, sőt esetleg *iparművészeti cikkek is*. (Izléses gyerekjátékoktól kezdve, kézimunka, szőnyeg terveken át a díszes kézifestésű virágvázákig). Mint láttuk mindezeknél *a nyersanyag közös beszerzése* és *közös munka* volna az uralkodó vonás.

Természetesen senki számára se volna kötelező szak, ellenben mindenki hozzáértő kritikában részesülne; a szabadverseny pedig lendületet adna művészi alkotásához.

Az anyag közös beszerzésén kívül a képzőművészetek két másik gordiuszi csomója, *a modell* és *a kiállítás* is egységesen oldódna meg.

A modellkérdést nem tudom eléggé aláhúzni. Ez még a beérkezetteknél is kemény dió, hát még a kezdőknél. Tisztában kell lennünk avval, hogy anatómiai tudás nélkül meddő fog maradni még a legtehetségesebb grafikusunk, festőnk és szobrászunk minden próbálkozása is. Ezért az egyesületnek állandó férfi és női aktra lesz szüksége, kiknek a közös alapból való fizetése nem képvisel majd nehézséget.

A vezetőség rendszeresítené a rajztömbökkel és vásznakkal felszerelt *néprajzi és tanulmányi kirándulásokat*. Így a sokat hangsúlyozott népdal és népszokások gyűjtésével karöltve, festőies vonású népi motivumokat, népművészeti remekeket lehetne megmenteni a pusztulástól.

A társaság megerősödése esetén, egyes kiváló tehetségű, de szegény tagtársának lehetővé tenné a belföldi vagy külföldi képzőművészeti főiskolákban való továbbképzést.

Végül az ifjú képzőművészek nagyszabású kollektív kiállításokat rendeznének, melyek visszatükröznék az embert, a falut, a várost tehát egész itteni életünket.

Mint eddigi akarásainkat, úgy képzőművészetünk eme létfeltételét is mielőbb meg kell valósítanunk, ahogy talán Adynk mondaná:

„... Vagy ez az álmunk valóra válik —
Vagy elveszünk mind egy szálig!"

Kovács Sz. Zoltán

A »Híd« a fiatalok lapja!

Szenteleky Kornél és a fiatalok

A jugoszláviai magyar irodalom és az egész magyar kisebbség fájó kegyelettel ülte meg augusztus 20-ikán Szenteleky Kornél halálának első évfordulóját. Ma már tisztán, a maga teljes nagyságában láthatjuk és értékelhetjük Szenteleky Kornél kulturmunkáját, amelynek eredményét még hosszú ideig érzi és élvezi a kulturában szűkölködő vajdasági televényföld.

Szenteleky Kornél páratlanul sokoldalú tevékenységet fejtett ki. Munkásságában nagy figyelmet fordított a magyar ifjúság nevelésére és irányitására is. Szerette az ifjúságot, mert azt tartotta, hogy a nagy világégésben kifáradt és az élet ezernyi más szenvedésében megtépázott öregek már nem rendelkeznek elegendő erővel és frisseséggel, hogy az emberiség nagy és nemes eszméit, amelyek a világháborúban porbaestek és vérrel keverődtek be, újra zászlajukra tüzzék és diadalra vigyék. Az ifjúságtól várta Szenteleky Kornél a merész lendületet és a kezdeményezést. Az ifjúság fejlődését szeretettel és aggodalommal figyelte. Volt oka aggodalomra is, mert a jugoszláviai magyar ifjúság jó része már nem járt magyar iskolákat és nem ismerte a magyar helyesirást sem, arról nem is beszélve, hogy a magyar irodalomról és művészetről csak homályos sejtése volt. Ezt az ifjúságot ösztökélte Szenteleky arra, hogy ismerje meg saját kultúrája kiváló értékeit, szívja magába a magyar irodalom és kultúra nemes hagyományait és az abban rejlő nagy erő segítségével fogjon a kultúra továbbfejlesztéséhez, a jobb és boldogabb emberi életfeltételek megteremtéséhez.

Szenteleky Kornél a szabadelvűség legnemesebb hagyományait ápolta. Nem nézte az egyént és életkörülményeit, csak a tisza, irodalmi és emberi értéket kereste. Lapjaiban mindenféle világnézetű író számára teret adott, csupán az volt a kikötése, hogy amit az író produkál, az érték legyen. Nem akadályozta meg a véleményt a meggyőződés szabad kialakulását, sem a szabad véleménynyilvánítást, de arra vigyázott, hogy esztelen túlzások ne fejlődjenek a szabadvéleménynyilvánításból. Nem zsarnok irodalmi vezér volt, hanem megértő és irányító européer, aki meg volt győződve arról, hogy kitartó munkával a kisebbségi magyarság is mutathat fel maradandó irodalmi és általános kulturális értéket.

Szenteleky sohasem lankadó erővel mindig az újat és jobbat

kereste. Cikkeiben folyton figyelmeztetett, hogy ne tespedjünk a dolgok tarthatatlanná vált régi rendjében, hanem mindig új és jobb dolgok felfedezésére és elérésére törekedjünk; friss lendületet és szabad eszmei levegőt vigyünk munkálkodásunkba, ne gátoljon bennünket semmiféle maradi meggondolás és félénkség. Bátor gondolkodást és bátor hitvallást követelt Szenteleky, aki teljesen átérezte és hirdette azt, hogy a sors küzdő szerepet szánt nekünk, amelyben szükség van a bátor kiállásra és elveink szabad vallására. Nem oktalan vakmerőséget követelt, hanem őszinte férfias önismeretet és véleménynyilvánítást.

Ezért szerette a fiatalokat, mert bennük remélte a bátor és szabad szellem megvalósulását. Szenteleky útmutatásait érdemes újra és újra emlékünkbe idézni és megszívlelni.

Tóth Bagi István

Bencz Boldizsár:

Vád

„Valamikor arcomba ért a hajad,“
„valamikor számon megforrott a szád,“
„úgy tapadt hozzá, mint tüzes átok,“
„égetett,“
„egy egész embert leforrázott,“
„De mert sírt,“
„de mert könnyes volt,“
„néma, zárt, mint a sírbolt: —“
„valamit nagyon-nagyon titkolt.“
„Ma már tudom mi volt“
„az álcás, a titkos“
„és rád emelem az újjam“
„és vádollak:“
„Gyilkos!“

(Algir, 1934 nyarán)

Gábor búcsúja

Ott ahol a Tisza vize már sárga, iszaposan locsog és a fehérarcu, kis házakban sokféle nóta hallik, ott ahol a meleg nyárban sárga és bordó georginák nyílnak a kis kertekben és az augusztusi határban minden dülőszélen kókadt fejű tányérrózsák bólognak, odavalók a mi fiaink.

Úgy kezdték, mint a többi gyerek. Kergettek ők is cserebogarat a meleg, párás esti legelőkön, lövöldöztek ők is bodzafapuskával s kölyökkoruktól fogva úgy úsztak a Tiszában, mint a csík. Végighancurozták otthon az elemi osztályokat, szamárfülessé nyűtték a kis és nagy olvasókönyveket s évről-évre nehezebb feladatok kerültek a krajcáros irkákba. Sáfrán tisztelendő a falu s a gyerekek ráncos homlokú, öreg barátja néha bekukkantott ezekbe az iskolákba, kedvel ült be az iskolapadba egyik-másik nebuló mellé. Könyve, irkája mellé könyökölt, zsörtölődött vagy tréfálkozott s míg a gyerek kacagott vagy izgult, hogy a tréfásnak tűnő kérdésekre megfeleljen, éberül figyelt.

— Semmi sem lesz belőled, édes fiam — rökönyített mindegyikre.

De kopott, szürke reverendája azért nemsokára fel-felvillant a házuknál vagy az uccán jártában behajolt a kerítésen és magához intette az udvaron álldogáló szülőket.

— Aztán nehogy itthon tartsák, a gyereket, tanítatni kell!

Így válogatódtak ki a városi iskolára. Néha szűk diáktermése volt a kis tiszamenti falunak, máskor bővebb. A mi diákjaink mire felsőbb osztályokba kerültek, ötre-hatra apadtak. S járták mint a többiek, akik nekivágnak a vigasságokkal, szomorúságokkal tarka diákéletnek, mely mindig akkor legkedvesebb, amikor már emlék.

A falu előtt eleinte „Urbánék fia, Zomboriéké, Molnáréké..." voltak, de valahogy az évekkel átformálódtak a gyerekek. Már egyforma kedvteléssel néztek utának, már találgatták, tervezgették mindannyian; ebből ez lesz, másikból az, a Gábor gyerek sokat ér s a kis Zombori Pistából talán még ügyvéd lesz és így lassan a „mi fiaink" lettek.

Érdekes képet mutatott a vasúttól, a faluig vezető útjuk évről-évre, ahogy örömet, fényt, hangosságot hozva jöttek haza karácsonyra, husvétra, pünkösdre. Futóversenyeket a havas csapáson, birkózásukat, rosszaskodást. Később nóta lett a szivük kinyilatkoztatója, a magasranyúlt rozson vagy a tavaszszagú herésen átcsapva

dalolva üdvözölték a falut, amikor a vakációra érkezők elé már nemcsak egy-egy repeső szívű asszony szaladt ki a ház elé, hanem kinyilt sok lányos ablak is.

Fújták a füstöt titokban és nyiltan, s álldogáltak a templom előtt vasárnapi szagos miséken a lányokra várakozva.

Az öreg tisztelendő mise előtt többször berendelte őket a parohiára vagy esti sétáján, ha valamelyik ház előtt a padon fellelte őket, közéjük telepedett.

— Halljuk, mit tudtok?

Folyt a versengés vidáman, diákosan. Az öreg bólogatott, mosolygott.

— Jól van, látom már. Valódi nyeletlen bicskák vagytok penge nélkül.

Máskor selymán lecsapott.

— Láttatok-e már lyukas kalapot karima nélkül?

— Nem! Nem!

— Nahát ez a felelet az volt.

A gyengébbek elhullottak az alsóbb osztályokban. Azután nem volt szabad megtorpanni. A mi diákjainkra nehéz idők jöttek, elejétől végig fenyegetett ez a lehetőség. Nem a tehetségben volt a hiba, sem a kedvben, hanem a megfordult, ingadozó világban, mely ezer bizonytalansággal rémített.

Először otthon maradt az egyik diák, másik évben a másik. A középiskolát már csak hárman végezték, kettő előbb, a harmadik utána következő évben. A kis csoport bizakodott, reménykedett. Egy évet pihentek, vártak jobb esztendőre s ekkor kettő ujra elmaradt.

A falu öreg pásztora homlokán mind erősebben szaladtak össze a ráncok. Ha megállt a szülőkkel beszélgetni, megrekedtek biztatásai. Csak sepergette kopott, szürke reverendáját, mintha örökké port érezne rajta. Szinte látta, mint rakódik észrevétlen az útmenti gyepre, házakra, emberekre, hogy lassan mindent belepjen és annyi szép, jó törekvést eltemessen. Majdnem könyörögve ragadott meg egy-egy szülői tenyeret.

— Nem szabad mindnyájunknak lemaradni!

Fejüket rázták.

— Nem lehet tisztelendő úr, nem bírjuk... Nehezen is tanulnak a fiuk, mikor nem magyarul megy az iskola. Minek költsünk hát tisztelendő uram?

— Igaz, igaz. Minek?

— ... hogy szaporodjanak a félbenmaradt emberek? Itt vannak a többi tanult fiuk állás nélkül, jövő nélkül. Mi lesz ezekkel?

Az utolsóért küzdött már, akiben legjobban bízott. Gábor maradt meg reménységnek. Egyedül ő került főiskolára, de már ő is ingadozott és ingadoztak a szülők. Kibirják-e?

Elmúlott valahogy az első félév, sok tépelődés előzte meg a másodikat. Rákövetkező nyárra lemondtak.

— Hiába. Nem lehet... Szegények vagyunk, nem érdemes...

Gábor pártján egyedül az öreg tisztelendő maradt. Mintha lelkéből lelkedzett fia lett volna, harcolt érte.

— Nem engedem. Ezt a fiút nem szabad derékbetörten hagyni.

Ajánlóleveleket írt, lelkesítette rábeszélte.

— Nem hagylak fiú! Vétek volna. Lehet, nem így gondoltad, de mi lennél itthon? Nem engedem, hogy elkallódj. Felvétetlek a szemináriumba papnövendéknek.

Elment a kérvény. Ha felveszik szerencsés, ha nem, marad mint a többi, várni, várni, után, miközben a drága idő mindennap múlik, foszladozik.

Folyt a tétlen nyár, mint az előző nyarak és folyt a bohó legényélet, melynek vígságát akkor sem lehet elvenni a fiataloktól, ha minden oldalról kilátástalanságok keserítik. Nagyokat lubickoltak a Tiszában, s a csónak fenekén elnyúlva bronzpirosra sűttették a bőrüket. Estefelé mikor lanyhult a meleg, a szekerek, csürhe, csordapora lerakódott a gyepre, útmenti gyalogbodzákra, nekik akkor virradt. Jöttek a séták, udvarolások egy-egy lányosház előtt. Jöttek a készülődések a mulatságokra, idogálások, kártyacsaták vagy végnélküli csavargások a Tiszaparton.

Folydogált rendes kerékvágásban a nyár. Gábor kérvényéről mind kevesebb szó esett. Nyilvánvalónak látszott, nem vették fel. Járt a fiukkal, ugyanolyan hévvel rendezte a mulatságokat, ugyanolyan hévvel udvarolt s hajnalfelé ugyanolyan elbúsult, ábrándos legényszívvel bandúkolt haza.

Ezen a délutánon is, mint mindennap pajtásaihoz készülődött a rendes összetalálkozásra. Készülődése közben jött a templomszolga a hírrel. Válasz érkezett. Elszorultan sietett a plébániára. Ott nyitott levéllel várták.

Este lett, mire kijött. Az angyali üdvözletet már elharangozták. Az uccákon meggyérültek a járókelők. Gondolkozott, merre menjen. Arca piros volt és meleg az elmúlt izgalmak után. Szemeiben fájó, egyben boldog fényességek villogtak. A jó, öreg „Safi" — ahogy maguk közt becézték — csaknem sírt, mikor a levelet átadta.

— Fiam, mindig papnak szántalak. Hiszem, hogy jó pap leszel. Majd... majd visszajössz egyszer a mi népünkhöz és átveszed majd az én helyemet.

Hová menjen az örömével, szívét árasztó érzéseivel először, melyek felemelik, egyben észrevétlenül új szomorúságot fektetnek rá? Haza talán, hogy megörvendeztesse szüleit vagy a cimborákhoz előbb? Tévetegen, részegen indult el. Az uccán végig nyitott ablakokkal lélegzettek a házak. A Tiszáról hűs áram szökött a falura. Hosszúkat lélegzett az esti levegőből, s mámorosan fürösztötte arcát a felszabadult, megtisztult esti áramlatban.

Lassan lépkedett a fellocsolt járdán. Számolta, simogatta a házakat. Itt keresztanyja lakik, itt Péter bácsi. Be kellene szólni. Hogy összecsapná a kezét a Maris néni. „Jézusom, igazán pap

leszel"? Borboláéknál világos ruhákat látott villanni a kertben. Lánykacagás csapódott ki. Talán Zombori Pista nevetteti őket. Meglassult és figyelte, Annuska köztük van-e? De csak a kis feketehaju Borbola-lány betyárkodott a nénjével. A Maca! Hogy tudja ez rakni a táncot, mint akinek tűz ég a bokáján. Mélázón mosolygott. Sajnálni fogja-e, ha elveszti legkedvesebb csárdástáncosát?

Mind lasabban lépkedett és mindjobban elnehezült a feje, ahogy egy ismerős házhoz közeledett. Az ablakok itt is szellőztetésre tártak. A hosszú pad hivogatólag fehérlett a ház előtt. Sok szép este zajlott itt le, beszélgetések, nóták, játékok. Ide gyűltek a fiuk, s Annuska barátnői. Ugyan hol lehetnek most a fiúk? Biztosan várják a „Pávában", billiárdoznak vagy kigyalogoltak a vasútra, a nyolcórás vonathoz. Lézengnek a perronon cigarettázva szokásuk szerint, tétlen, örök várakozással. Szerencsés. Az ő várakozása a mai nappal megszűnt. Ő már innen elmegy. Elmúlnak a nekibúsult ábrándok, a tétlen csavargások. Felakadozott a lélekzete kitártan. Nem hiába tanult. Sikerült. Ember lesz.

Miért fogja el hát a szomorúság, mikor az ismerős házhoz ér? Az ablakhoz támaszkodott, melynek annyiszor dőlt a párkányához, míg belülről egy mosolygós szőke lány könyökölt. Halkan kopogott, majd várt egy kicsit, hogy nem mozdult a szoba, megerősítette elrekedt hangját és beszólt a nyitott ablakon:

— Annuska!

A kertből jött fel hívására. Apró, koppanó léptekkel szökött át a szobán és kihajolt hozzá.

— Mi újság Gábor?

A fiú tovább fogta a kezét a kézfogásnál. Sápadtan nézett fel hozzá, hogy az mégegyszer megkérdezte:

— Mi újság Gábor?

Furcsa szorongás fogta el. Szemei még mindig arcát keresték.

— Annuska én elmegyek...

A lány keze megrebbent a kezében.

— A parohiáról jössz?

— Igen.

— Akkor felvettek.

Bólintott.

Az est elfátyolozta előle Annuska arcát, de a sötétben is érezte, mint görbül lefelé a szája és a pillák ájult szomorúságba árnyékolták orcáit.

— Annuska... — akarta vigasztalni akaróan.

Hangjának mintha mágneses ereje lett volna, húzódott a lány feje hozzá s mintha nagyon fáradt volna, lehanyatlott a párkányra.

Ha a fiúkkal mulatságok után végig éjjelizenézték a falut, hogy várta Annuskáéknál a kis fényt, a redőnyök résén elcikázó gyufalángot. Boldog volt, ha megvilágitott kezét láthatta vagy karjából egy darabkát. Most itt volt szárnyatörten mellette, most mikor éreznie kellett, hogy igazán a szivében volt és nem vigasztalhatta.

Csak fogta kezét csuklójánál fogva, paskolta tenyeréhez, símogatta meghatottan. S homlokához szorította a kis kezet, de eljön az idő, mikor már homlokához sem emelheti.

— Mikor indulsz?

— Öt nap múlva Gákovón kell lennem.

Nyárillatot sodort az este. A folyóról hangok jöttek, halászok ladikáztak. Az árokpartról tücsökcirpelés mélázott, susogó faágak meséltek s Annuska lehullott szőke fodros feje szinte arcát érte. Csak az igéretek estje ily meseszerű és ő már nem igérhetett semmit...

Hogy örülnek majd a szülei és örülni fognak a pajtások, egyedül Annuskának kell szomorúságot okozni. S a vádló, mély lánytekintet átölelte az estet, a vágyakat susogó tiszaparti éjt, mely annyi lánynak oly sok szépet igér. Érezte Annuska száján a vádakat, melyekkel felkúszott a jót-rosszat elosztó mindenséghez, mintha mondaná:

— Csak én hozzám kegyetlen az Isten.

És ő nem mondhatott semmit, csak símogatta mégegyszer a haját, az arcát, kis kezeit, míg Annuskában a búcsú fajdalma viaskodott. Sírással küzdve szökött fel a helyéről és kezeit kiszabadítva elfutott az ablaktól.

Gábor egyedül maradt az üres ablaknál.

— Annuska, Annuska...

Nem jött vissza. A nyitvamaradt ajtón léghuzat nyargalt a néma szobán keresztül. Tovább botorkált.

Nem papnak készült, de tudta, hogy jó pap lesz, mert szívében szivós munkavágy és kötelességérzet feszült. Érezte, hogy nemcsak az ő becsülete forog kockán, hanem az egész kis tiszaparti magyar falué.

Az utolsó napig kijártak a Tiszára. A pajtások kivitték a lányokat is. Felladikáztak a Holt-ágig, ahová a vízbeboruló fűzesek árnyékába tündérrózsákért jártak nyaranta, vagy a falu elportyázó kacsáit hazazavarni.

Hinár és békaszag úszott a levegőben. A vízről megzavart szúnyogok, csillogószárnyú színes szitakötők lebbentek el. A fiúk úszva ugrálták körül a csónakot és hordták garmadába a rózsákat. Tele lett velük a ladik alja. Annuska karján súlyosodott a csokor s Gábor még mindig hordta karjára a legszebbeket, a legmesszebbnyílót, mintha mindegyik a szíve lett volna. Mintha a virágokkal akarná megengesztelni, mintha mintha minden rózsa, minden szomoru tekintet azt kérdezné:

— Mit adjak még, mikor már semmit sem adhatok?

Annuska pedig legjobb szeretett volna a fehér virágok közé esni. Nem gondolta volna, hogy ily súlyos lesz ez a szerelem és a földig húzza, mikor le kell mondani, el kell búcsúzni tőle.

Még egy mulatság volt a Pávában. Gábor táncolt, mint mindig, vidáman, legényesen. Táncolt Annuskával, egyik lánnyal, másikkal és hajnalfelé, mint máskor mindig-mindig Annuskával. Szüne-

tekben összeültek a fiúkkal, mint máskor. Húzta a cigány, magasra csapott a nóta. A kórusból szíveket ölelősen csengett ki az a lelkes fiúhang, hogy könnybefutott némely asszony szeme is.

— Hogy éppen ennek a melegszemű, nótás gyereknek kell papnak menni!

Hajnalban elszontyolodott kis társaság gyült össze a tiszamenti kis állomáson; a hajnali vonatra várakoztak. Sokan kikisérték. Rokonok, ismerősök, fiú- és lánypajtások. Ölelték, csókolták. Már a vonat lépcsőjén állt. A fiúk megilletődötten ismételgették:

— Írj! Írj!

Benne bórongott a szóban a maguk bórongása. Igen, írj onnan, ahová mi már nem juthatunk. Mi már itt maradunk a mi poros fészkünkben és leszünk azok, amik apáink voltak. Talán nem is lesz oly szomorú itt. Majd mellénk húzódik valamelyik falubeli kislány és küzködünk, dolgozunk, mint apáink.

A hajnali hüvösség miatt vagy a közös elszontyolodásban egyik-másik fiú és lány közelebb húzódott egymáshoz. Gábor képzeletében összefonódtak a párok. Maca Zombori Pistával, Józsi Molnár Etelkával és a többiek is mind tudja körülbelül. Csak Annuska állt egyedül. Tekintetével egyre őt simogatta. Nem tudott megválni ettől a lánytól, aki tőle olyan sokat várt. Elfátyolozódott a nézése s szinte a saját szívétől kérdezte:

— És te? Kire fogsz te várni ezután?... Ki lop majd helyettem muzsikát az álmodba és kire fogsz gondolni bohó lányszíveddel, ha a fiúk májusfát állítanak az ablak alá?

Indulásra fütyültek. Messze kihajolt a lépcsőn, úgy kiálltotta:

— Isten áldjon meg...

Gábor szeme előtt összefutott a kép. Ingott a vonat. Kalapok lengtek, kezek integettek.

— Szervusz Gábor! Írj!

Összefut a kedves arc, szétfolyik a fehér lányalak. A vonat távolodik. Szemei már messze néznek. Mintha mégegyszer átakarná élni régi életét... a tiszaparti sétákat, az estéket Annuskáéknál, a mulatságokat, borozgatásokat a Pávában, s a hajnalig tartó, nekibúsult csavargásokat. Kitárta a karját, mintha megakarná ölelni a falut, az ismerősöket, a víg cimborákat és Annuskát... Mintha örökre magába akarná zárni az arcukat. Hiszen nemcsak az ő jövője után megy, hanem a falu becsületét akarja megmenteni. Ezért mond le Annuskáról, szabad életéről... Fel kell áldoznia vágyait, terveit az összesekért... A kötelességérzet erősebb az ifjúság érzelgősségénél.

Szeméből még csurognak a könnyek, de lelkében tisztulnak, oldódnak a fájdalmas válságok. Mindkét karját kinyújtja a vonat ablakból és úgy kiáltja:

— Isten áldjon meg mindnyájatokat!... Visszajövök!

Egy új ember utazik, új célok felé.

Börcsök Erzsébet

FIGYELŐ

A mi irodalmunk

Kalangya kettős száma

A mi irodalmunk megteremtése Szenteleky Kornél nevéhez fűződik. A tényleges, értékes vajdasági magyar irodalom alig öt éves: az előtte elmúlt esztendők irodalmi meddősége, eredménytelensége, napilapjaink belső harcainak, egymástól teljes elszigetelődéseknek, agyonhallgatásnak és legnagyobb részt a bácskai közönynek a bűne.

1928—29-es években Szenteleky Kornél és Csuka Zoltán megteremtették az első magyar irodalmi fórumot a „Vajdasági Irás"-t melyből, mintegy tükörből először látta meg a közönség és maguk a kezdeményezők a vajdasági húmusz termékenységét és irodalmi gazdagságát. Itt látták először, hogy lehetséges irodalmat teremteni, lehetséges életet lehelni és maradandóba örökíteni a poros, sáros, sivár ákácos vajdaságot. Lehet életet kicsikarni egypár hallgató emberből: lehet hallhatatlan alkotást életrehívni egypár berozsdásodott, bemohosodott, ismeretlen tollból.

Mozdulatlan és ismeretlen tehetségek fölfedezését, előhívását végezte nagy lelki erővel és odaadással a sápadt arcú, beteg, falusi orvos.

Amig Csuka Zoltán és néhány áldozatkész ember törhetetlen ambicióval küzdött az anyagi lehetőségekért: addig Szenteleky fáradhatatlan erővel gyűjtötte a tehetségeket maga köré. Egy-két lehangoló kudarc után, amelyet a közöny átkos tespedése tett; újra kezdett, hátraszegett fejjel, reményteljes szívvel, dolgozott a vezér.

Eljutottak addig a pontig, addig az állomásig, ahol fáradtan és verejtékesen kinyöghették a nagy és örök szót: vagyunk!

A vajdasági magyar irodalom megszületett és születtek alkotások, melyeket a vajdasági magyar irodalom büszkén föl tud mutatni az erdélyi és szlovenszkói irodalom mellett.

•

Szenteleky fáradalmas alapító és alkotó munkájában egy-két dolog kikerülte figyelmét. Még életében rájött mindkét tévedésére. A „couleur locale" szűk határnak bizonyult a vajdasági magyar írók fantáziájában: s a gyorsan szaporodó írógárda hamarosan megtellett dilletánsokkal és plagizátorokkal. Ezt már későn vette észre: sokat mérgelődött, harcolt és küzdött ellenük, de tisztító munkájában elérte a halál. A jelen és a jövő feladata az, hogy megmentse a vajdasági magyar irodalmat a komolytalan tarka-barkaságtól, banális lirai ömlengésektől és sokszor a sajnálatos, ollózott, lopott prózai munkáktól.

Mi bízunk a Kalangya szerkesztőiben, hogy ezt a kissé rideg, kegyet-

len, de szükségszerű lépést a közeljövőben megteszik.

•

Németh László az „Ember és szerep" című tanulmányában érdekesen megvilágítja a Nyugat és Napkelet harcát a pesti magyar irodalomban, evvel párhuzamosan az élő és letünt irodalmi vezérek „ál-prófétai" nagyságát. Pesten még mindig él a Hellén és Római költők visszakérődzése, akárcsak 1834-ben. Ignotus sem szívelte el az ifjú „Szabó Dezső" véleményét. Nem tetszett neki, hogy leemelték a régiókból; alaposan visszavágott a Magyar Hírlapban. Később a Nyugat is hozzászólt (Babits, Schöpflin) az Ignotus-Németh vitához, olyannyira, hogy nálunk a Hétről-hétre is csámcsog az ételmaradékon.

•

Reményi József cikke híven ismerteti a 19-ik század amerikai irodalmat. Az európai kritikusok ténylegesen csak Poe Edgart és Walt Wittmannt ismerték el és ezeket ismertették meg az óvilági olvasókkal. Cooper, Mark Twain, Emerson és még egy csomó ismert nevet sorol fel, akiknek irodalmi működésük ifjúsági regényeiken kívül (Hucklebery Finn, Bőrharisnya) ismeretlenek. A 19-ik század amerikai íróinak munkássága jóformán ismeretlen, míg a 20-ik század Sinclair-jei mulatságosan túlbecsültek. Tagadhatatlan tény az, hogy a mai amerikai irodalom már kinőtte azt a ruhát, melyet az óvilági klasszicizmus öltött reá. Ez már érezhető volt Poe Edgar és Walt Wittmann munkáiban.

•

Dr. Lippay Palesztina ingadozó gazdasági helyzetéről ír részletes beszámolót.

Csuka János kisebbségi kultúrélet rovatát folytatja. A „Danas"-ban megjelent Mirkovity „A kisbirtokosság felmorzsolódása" című cikkéről ír. Az agrárkérdés fejlődési folyamatáról, a kisbirtokosság proletarizálódásáról, melyet a rohamos elszegényedés föltartóztathatatlanul előidéz. Holott, mint minden államban, a kisbirtokosság fontos szerepet tölt be, így Jugoszláviában is. A kisbirtokosság megmentése érdekében mindent meg kell tenni.

•

Szirmay Károly, Szenteleky halálának évfordulójára kimerítő tanulmányt írt munkásságáról.

Szenteleky „Valaki elmegy a szomszéd szobából" és „Szanatórium" című versein kívül Csuka Zoltán, Adorján András, Kis Arnold és a szlovenszkói, értékes Berczeli A. Károly írtak verseket. Arató Endre, Sigbjörn Obstfelder svéd költőtől fordított három verset.

Kende Ferenc, Lucia, Herceg János és Laták István írtak novellákat, Radó Imre folytatja „Mélypont alatt" című regényét. Havas Károly tanulmányán kívül, Stern Lázár ismerteti Nagy Lajos torzsai lelkész „Spinoza élete és bölcselete" című könyvét, Farkas Geiza, Iréna Némárovszky „Egy sakkparaszt" című proletár-regényéről ír kritikát.

Schwalb Miklós:

Fiú a konyhából

Szubotica: Szerző kiadása.

Fiatal, új író első regényével mutatkozik be az olvasó közönségnek, mely a vajdasági magyar munkásság és munkanélküliség életébe ad betekintést. Egy törekvő fiatal munkásember önéletrajza ez a könyv, a vajúdó elvekkel, eszmékkel való harc, robot, munkanélküliség, gond, éhség és túlzottan kihangsúlyozott nemi problémák megoldása közepett. A regénynek meg van a frappáns folyamatossága, — bár párbeszédeinek áthidalása helyenként némi szögletességgel küszköd. Sexuális túlfűtöttségei erősen emlékeztetnek

Pitigrilli „Kokain"-jára, „A 18 karátos szüzre" és Tamás István „Kék vonat"-jára. Meglátásai merészek, biztosak: egyes helyeken meglepően húek.

Stern János szakács segéd állásba jut egy városi étterembe. Sok a munka: reggeltől estig robotol a konyhán. Erős nyári meleg: a konyha tüzénél még melegebb van. A napok múlnak. Nemi szenvedélyeit egyre gyakrabban lehűti Mancival, a szobalánnyal. Rajtakapják őket. Mancit elcsapja a főnök: csakhamar ő is utána megy. Krizis van: a főnök leépít. Munkanélküli, csavargó. Manci gazdag szeretőt talál; kitartja egy darabig Jánost. Később, hisztérikusan kidobja. Barátja futballcsapathoz szerződteti, ahol kap egypár garast, amiből megél. Fáj az élet; a semmittevés: gyötrő a munkanélküliség. Szerelmi kalandok egymást kergetik. Jön a bemutatkozás napja az első, nagy meccs. Szerencsétlenül megsérül. Kórház, orvos, látogatások, megint keblek, derekak, csókok: űző vágyak. Megjön a síró édesanya: hazakerül. Otthon uccasarkon lődörgő munkanélküli. Hamiskártyás barátja elcsalja kávéházba: segít neki csalni. Züllik. Nyernek. Elmennek a „nőhöz". Ismét kielégülés. De most már elég,... mert nemi bajt kapott. Nincs pénze. Szülei nagyon szegények. Orvoshoz kell menni. Szomorúan fogja aranyóráját és megindul a zálogház felé.

Egy ifjú lélek rapszódikus csapkodása ez a kis regény. Ifjúság, tapasztalatlanság, utazás, robot, munkanélküliség, proli élet, csavargás, nők, keblek, ágyékok, térdek és mezitelenségek szerelmes zenéje, extázis és... kielégülés zsuffolásig százötven oldalon.

Tagadhatatlan, hogy vannak nemi vágyak, érzések, hogy ennek kielégítési szükségességét jobban érzi egy életerős ifjú, mint egy korosodó férfi: de hogy egy ifjú lélek élete, küzdelme, fejlődése és képzelete ennyira telítve legyen nemi vággyal,... ez mégis sok egy érző kebelnek.

Reméljük, hogy Schwalb Miklós a „Fiú a konyhából" regény írójának előkészületben lévő új regénye nem lesz ennyire túlfűtött és émelygős az örökös kéjelgésektől.

A könyv kiállítása elég szegényes, telítve bántó sajtóhibákkal.

Lévay Endre

Beszámoló a »Híd« szentai kiállításáról

A jelenné vált jövő már mult. A „Híd" mult számában jelzett kiállítása lezajlott. Hetek nehéz munkájának volt 15—20-ig az aratása. Csendes, öntudatos munka ünnepe volt ez a „Híd" ifjúságának s talán még inkább a „mi" négy fiatal művészünknek, akik első művészi bemutatkozójukat ünnepelték.

A kiállítás már lezárult. A képeket, szobrokat széthordták. A puszta teremben nem hangzik a látogatók zsongása, elült a nagy esemény, a siker első lelkes izgalma. Jogos büszkeségünk, a megvalósulás érzelmi hangjai helyett, a nyugodt mérlegelés, a még előbbre törtetni akarás nyiltszemű céltudatossága lépett.

Mégis el kell ismerni, szép volt és jól esett az ifjúság lelkes lendületében és tehetségében gyönyörködni. Hisszük, hogy ezzel a kiállítással közvetlenül a szentaiak s a kiállítás vidéki látogatói, de közvetve mindenkinél, aki csak erről a kiállításról tudomást szerzett, megtörik a varázs. Mi is tudunk alkotni! Nekünk is vannak művészeink! Voltak olyanok is, akik szegénységüket elfeledték. A kiállítás; kicsiny, (70 kép és szobor) elég kezdetleges mondták. Nem vették tekintetbe, hogy a ki-

állító fiatal művészek mindegyike kezdő. Legnagyobb részben alig volt a város határán túl, nem is tanult s alkalma sem lehetett, hogy hires alkotásokat láthasson s így tanulhasson. Sokan magukat a kiállító művészeket hasonlítgatták össze. Mennyire hibás ez, mikor mindegyikük hajlama és tehetsége egészen más irányú.

Így például Tóth Jóska, tele van lobogó képzelettel. Nagyvonalú. Szereti a mozgást. A munkások és halászok munkái a tárgyai. Eredeti. A másik Tóthnak, Tóth Istvánnak a forma érzéke a nagyobb. Ő viszont a nyugalmat kedveli.

Majlend szeret elpepecselni. Mindent túl jól akar kidolgozni; Bálint szélesebben dolgozik, csak a legfontosabbat teszi vászonra. Az egyiknek eszménye, hogy mindent a lehető legpontosabban adjon vissza, míg a másik a hangulatot keresi s ami a fő Bálintnál már levegőt, tiszta színt és szép formát is lehet találni, míg Majlend egyelőre jól, azaz mindent visszaadni.

Hogy mi lesz belőlük, azt senki sem tudhatja előre. A művészpálya rögös s az élet nehézségei mellett még a művészettel, a formákkal, kifejezésekkel is küzdelmet kell vívniuk, hogy csak egy lépést is tehessenek előre. Ingyen semmit se adnak. Itt is keresztül kell másznia mesebeli meredek üveghegyen. Hogy feljutnak-e a csúcsra, nem tudjuk. Kívánjuk, különösen amióta bemutatkoztak, s megmutatták, hogy tehetségük a siker reményével kecsegtet. — A segélyre szorulók közül egyelőre Tóth Jóskának biztosította a közönség megértése és szeretete, amely oly látogatottá tette a kiállítást, hogy megkezdi-e az utat fel az üveghegyre, a művészet tiszta magasságába. Ez a siker, hisszük még nagyobb tevékenységre fogja bírni és felduzzasztja a lelkes pártoló-gazdát, hogy többit is útra segitse. Hisz a művészet közkincs. Mindnyájunké és mindnyájunk lelkéből szól. Ezek a fiúk is a mi szemünkkel, a mi vágyainkkal szemlélik festik és mintázzák a halászokat, munkásokat, a rónát és a vízágakat.

Egy biztos, a jövőben minden hasonló megmozdulás könnyebben fog menni. Nagy volt a kiállítás erkölcsi sikere. Az egész magyarság szeretete és megértése kísérte. Az anyagi eredmény is a 25 eladott kép és szobor, kb. 40 pártolótag — a gazdaságilag oly súlyos időben sokat jelent.

Szép diadal volt ez a kiállítás a közöny felett. Azt hiszem, hogy a most elvetett mag szépen kifog kelni. Gyümölcsöt is fog hozni, ha eljő az ideje. A mi szeretettünk, áldozatkészségünk eredményét. Ezt ápoljuk, ezért fáradunk. Ez a siker csak első állomása az ifjuságnak. Ezer feladat vár még rá. A négy művészt nem kell biztatnunk. A kiállítás ötéves évfordulóján tervbevett újabb bemutatkozáson majd megmutatják mennyire magasra jutottak fel Parnasszuson.

Sz. G.

Felelős szerkesztő és kiadó LÉVAY ENDRE
Szerkesztőség és kiadóhivatal SUBOTICA, Sienkievićeva ulica 23.
A kéziratokért nem felelünk és azokat vissza nem adjuk.

Gradska štamparija Subotica, Pozorišna ulica 2. — 934—844-2

Nyelvápolás

Kókay Károly

A nyelvtudósok mindent elkövetnek, hogy megakadályozzák a fölösleges idegen szavak beözönlését. Tehetetlenek, nagyzolók, tudálékosok s majmolók nagy tömegeivel szemben, akik erőnek erejével tömegesen plántálják át magyar nyelvbe az idegen szavakat.

A nélkülözhetetlen idegen szavakat nem szabad magyarosan írni, mert azzal nekik a nyelvünkben polgárjogot biztosítunk. Az illető nyelv saját betűivel irandók. A tudományos szakmunkákban lehet pontos hangtani átírással is írni. (v. ö: M. H. Sz. 95, 104.)

Az idegen szavakkal kártékonykodók ezt a fontos szabályt persze, hogy nem tartják be. Magyarosan írják az idegen szavakat. Aki dobálódzik az idegen szavakkal, arról joggal föltételezhető, hogy azon szavak magyar jelentését nem is tudja.

A kötelező tisztelet parancsolja, hogy annak a nyelvnek eredeti szavaival fejezzük ki gondolatainkat, amely nyelven beszélünk vagy írunk.

„Kényszerítő szükség nélkül, azaz ha van ugyanazt a fogalmat kifejező magyar szavunk, ne éljünk idegen szóval“. (M. H. Sz. 95.)

Az idegenszó bálványimádóit meggyőzni szinte lehetetlen. Nem akarnak látni, hallani, különösen a megcsontosodottak. Csakazértis idegenszavaskodnak.

Simonyi Zsigmond elhunyt nagy nyelvtudós többek között ezeket írta: „... fölösleges magyarkodás, ha pl. olyan általánosan ismert és használt szókat kerülgetünk, mint: forma, koksz, sport, telefon stb. (Továbbá anarchista, budhista, futurista, nihilista, komunista, szocialista, aviatika, akusztika, aszfalt, film, mikrofon, gramofon, motor, rádió, rekord, statisztika stb.)

Ellenben *nagy visszaélés* az érthetőség és magyarosság rovására, hogy a mai irodalmunkban, kivált napisajtónkban... számtalan fölösleges idegen szavat alkalmaznak. Hírlapíróink többnyire csak hanyagságból és gondatlanságból veszik át a német nyelv latin szavait, de sokszor tudatosan is, avval a szándékkal, hogy mondanivalójukat az idegen cifraságokkal szebben (?) és hatásosabban (?) fejezzék ki. *(Folytatom).*

Felkérjük munkatársainkat, hogy a kéziratokat legkésőbb 20-ig küldjék be.